

POSTANOWIENIE

Dnia 27 maja 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z odwołania E. S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.
w sprawie ze skargi Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O.
o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu
Okręgowego w S. z dnia 27 listopada 2012 r., sygn. akt III U (...),
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 27 maja 2014 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 16 października 2013 r., sygn. akt III AUa (...),

I. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,

**II. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w
O. na rzecz E. S. kwotę 120 (sto dwadzieścia) zł tytułem zwrotu
kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 16 października 2013 r. oddalił apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O. od wyroku z dnia 19 marca 2013 r. Sądu Okręgowego w S., którym oddalono skargę organu rentowego o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem tego Sądu z dnia 27 listopada 2012 r. przyznającego E. S. prawo do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach od dnia 26 czerwca 2012 r.

W skardze kasacyjnej organ rentowy zarzucił naruszenie prawa materialnego wskutek błędnej subsumcji art. 114 ust. 2 pkt 2 w związku z art. 114

ust. 1 w związku z art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.; dalej: „ustawa emerytalna”), polegającej na przyjęciu, że organ rentowy nie wykazał nowej okoliczności (uprzednio nieznanej przy rozpoznaniu wniosku o świadczenie), a przez to, iż brak jest podstaw do wznowienia postępowania, które miałyby skutkować zmianą prawomocnego orzeczenia sądu oraz na błędnej subsumcji art. 184 ustawy emerytalnej polegającej na zmianie decyzji organu rentowego i na błędnym przekonaniu Sądu pierwszej instancji, że wnioskodawczyni udowodniła 15-letni okres pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, a w konsekwencji przyznanie jej świadczenia emerytalnego.

Wskazując na powyższe zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy przez uwzględnienie skargi oraz apelacji organu rentowego (a wcześniej wniosku organu rentowego o wznowienie i zmianę wyroku Sądu Okręgowego w S. z dnia 27 listopada 2012 r.) w całości, tj. przez wznowienie prawomocnie zakończonego postępowania i oddalenie odwołania wnioskodawczyni.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania uzasadniony został potrzebą wykładni art. 114 ust. 2 pkt 2 w związku z art. 114 ust. 1 w związku z art. 184 ustawy emerytalnej przez ustalenie „czy brak prawa ubezpieczonej do świadczenia jest nową okolicznością uzasadniającą wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym orzeczeniem sądu - w rozumieniu przywołanego przepisu - oraz czy przyznanie prawa do świadczenia emerytury wcześniejszej w oparciu o formalizm prawny (prawomocne orzeczenie sądu) i odmowa wznowienia postępowania przez sąd (z uwagi na zasadę powagi rzeczy osądzonej) nie prowadzi do „bezprawia prawnego” jego organów, a w konsekwencji czy nie narusza konstytucyjnej zasady zaufania obywatela do państwa i jego organów oraz równości obywateli wobec prawa”. W tym zakresie skarżący wskazał na rozbieżność w orzecznictwie Sądu Najwyższego, powołując z jednej strony uchwałę całej Izby Administracyjnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 20 grudnia 2000 r., III ZP 29/00 oraz wyroki z dnia 26 lutego 2010 r., I UK 247/09 i z dnia 26 maja 2010 r., II UK 354/09, a z drugiej - wyrok z dnia 15 marca 2012 r., II UK

160/11. Skarżący podniósł, że wykładnia wskazanych przepisów polegająca na nieuwzględnianiu okoliczności braku prawa do świadczenia, prowadziłaby do tego, iż „pewna grupa świadczeniodawców [prawidłowo: świadczeniobiorców], która nabyła uprawnienia bezprawnie (wobec wszelakich błędów i zaniechań organów państwa, jakim jest organ rentowy jak i sąd powszechny) byłaby też nadmiernie uprzywilejowana - co godzi również w zasadę równości obywateli wobec prawa”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli: 1) w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, 2) istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, 3) zachodzi nieważność postępowania lub 4) skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Odwołanie się do przesłanki istnienia potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo że budzi poważne wątpliwości (ze wskazaniem, na czym te poważne wątpliwości polegają), nie doczekał się wykładni, bądź że jego niejednolita wykładnia wywołuje rozbieżności w orzecznictwie sądów, które należy przytoczyć (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002 nr 12, poz. 151 i z dnia 15 października 2002 r., II CZ 102/02, niepublikowane). Nie istnieje potrzeba wykładni przepisów prawa, jeżeli Sąd Najwyższy wyraził swój pogląd we wcześniejszym orzecznictwie, a nie zachodzą okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu. Ponadto rozstrzygnięcie wątpliwości interpretacyjnych nie może się sprowadzać do odpowiedzi na zarzuty skarżącego skierowane pod adresem zaskarżonego orzeczenia ani też do odpowiedzi na wątpliwości skarżącego, które można wyjaśnić za pomocą obowiązujących reguł wykładni bądź w drodze prostego zastosowania przepisów (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego dnia 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNP-wkładka 2003 nr 13, poz. 5).

Skarżący nie zdołał wykazać występowania tak rozumianej przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na potrzebę wykładni art. 114 ust. 2 pkt 2 w związku z art. 114 ust. 1 w związku z art. 184 ustawy emerytalnej.

Po pierwsze, z pierwszych dwóch powołanych przepisów jasno wynika, iż organ rentowy występuje do sądu z wnioskiem o wznowienie postępowania, gdy z przedłożonych nowych dowodów lub ujawnionych okoliczności wynika, że prawo do świadczeń ustalonych przez sąd nie istnieje lub świadczenia przysługują w niższej wysokości. Niewątpliwie zatem brak prawa do świadczenia nie jest sam w sobie „nową okolicznością” uzasadniającą wznowienie postępowania, gdyż wymienione przepisy wymagają, aby podstawę stwierdzenia braku prawa do świadczeń stanowiło właśnie ujawnienie okoliczności istniejących przed wydaniem decyzji i nieznanymi organowi rentowemu w chwili rozstrzygania sprawy (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 lipca 2013 r., III UK 145/12, LEX nr 1408199 i powołane w nim orzecznictwo). Po drugie, wątpliwości skarżącego odnoszące się do naruszenia konstytucyjnych zasad zaufania obywatela do państwa i jego organów oraz równości obywateli wobec prawa uchylają się spod oceny już tylko dlatego, że skarżący nie wskazuje przepisów, z których zasady te, a w konsekwencji ich naruszenie miałyby wynikać.

W uzasadnieniu wniosku skarżący - z powołaniem się na wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2010 r., I UK 247/09 (LEX nr 585725) oraz z dnia 26 maja 2010 r., II UK 354/09 (LEX nr 604227) - wskazuje, że „zarówno w postępowaniu przed organem rentowym, jak i sądem nie zostało ujawnione, iż przesłanka nabycia prawa do świadczenia nie została spełniona (w niniejszej sprawie legitymowanie się przez ubezpieczoną okresem 15 lat pracy w szczególnych warunkach)”. Uchodzi jednak jego uwadze, że pierwszy z powołanych wyroków zapadł w stanie, w którym skarżący nie podważał w skardze kasacyjnej zastosowania obowiązującego wówczas art. 114 ust. 1a ustawy emerytalnej, zaś w motywach drugiego z tych wyroków Sąd Najwyższy podkreślił, że do ponownego ustalenia prawa do świadczenia nie może dojść na podstawie twierdzenia o braku tego prawa na podstawie przesłanki ujawnionej i uznanej za spełnioną w postępowaniu sądowym. Taka właśnie sytuacja wystąpiła w sprawie, w której wniesiona została niniejsza skarga kasacyjna, gdyż Sąd Okręgowy - po doliczeniu do stażu pracy w szczególnych warunkach dodatkowego okresu zatrudnienia - uznał, że wnioskodawczyni posiada wymagany okres tak kwalifikowanej pracy i spełnia warunki do świadczenia emerytalnego na podstawie

art. 184 ustawy emerytalnej. Zagadnienie to kompleksowo wyjaśnił - z szerokim powołaniem się na wcześniejsze orzecznictwo - Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 4 lipca 2013 r., II UK 410/12 (LEX nr 1375198), stwierdzając, że „w ubezpieczeniach społecznych regułą jest kształtowanie sfery prawnej ubezpieczonych i instytucji ubezpieczeniowej z mocy prawa. Z zastosowaniem mechanizmu nabycia *in abstracto* powstaje przede wszystkim prawo do emerytur i rent. Zgodnie z przepisem art. 100 ustawy emerytalnej, prawo do świadczeń w niej określonych powstaje z dniem spełnienia warunków wymaganych do nabycia prawa. Decyzje organów rentowych mają jedynie charakter deklaratoryjny, potwierdzający powstanie warunków koniecznych do nabycia prawa do świadczenia. W uzasadnieniu uchwały całej Izby Administracyjnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 20 grudnia 2000 r., III ZP 29/00 (OSNP 2001 r. nr 12, poz. 418) Sąd Najwyższy stwierdził, że prawo do świadczeń powstaje i istnieje niezależnie od decyzji organu rentowego, a tylko jego realizacja w postaci wypłaty świadczenia wymaga potwierdzenia decyzją. Wniosek zainteresowanego nie jest zatem elementem prawa do świadczeń emerytalno-rentowych. Celem zgłoszenia wniosku jest realizacja powstałego *ex lege* prawa. Z uwagi na to, że nie można powoływać się na prawo do świadczeń ustalone błędną decyzją organu rentowego, a więc pomijając, że nie zostały spełnione warunki, od których uzależnione jest nabycie tego prawa, ustawa emerytalna zawiera przepisy stanowiące podstawę prawną weryfikacji i wzruszalności decyzji organów rentowych, w których zawarto ustalenia pozostające w obiektywnej sprzeczności z ukształtowanym *ex lege* stanem uprawnień emerytalno-rentowych zainteresowanych. Podstawę tę stanowi przepis art. 114 ustawy emerytalnej, określający tryb ponownego ustalenia prawa do świadczeń emerytalno - rentowych lub ich wysokości. Uzasadnieniem dla ponowienia postępowania zakończonego prawomocną decyzją organu rentowego, wyznaczającym jego cel, jest niezgodność zawartego w niej rozstrzygnięcia z ukształtowaną *ex lege* sytuacją prawną zainteresowanego, powstałą na przykład na skutek popełnionych przez organ rentowy uchybień normom prawa materialnego, czy procesowego. W ponowionym postępowaniu organ rentowy dąży więc do ustalenia, czy popełnione uchybienia lub przedłożone dowody albo ujawnione fakty mają wpływ na zmianę dokonanych wcześniej ustaleń. Bezpośrednim celem

ponownego ustalenia jest rozstrzygnięcie o uprawnieniach emerytalno-rentowych zainteresowanych, według stanu faktycznego z chwili wydania weryfikowanych decyzji rentowych. Ponowne ustalenie w trybie przepisu art. 114 ustawy emerytalnej stanowi zatem nadzwyczajną kontynuację poprzedniego postępowania przed organem rentowym, zmierzając do podważenia decyzji organu rentowego, niezależnie od tego, czy uprawomocniła się ona na skutek upływu terminu odwołania, czy też rozstrzygnięcia sądu. To swoiste 'wznowienie postępowania' w takich sprawach w sposób oczywisty ogranicza bowiem prawomocność, czy też niewzruszalność decyzji organu rentowego także w sprawach, w których wydano decyzję przyznającą świadczenie, co następuje również wtedy, gdy do przyznania świadczenia dochodzi wyrokiem sądu zmieniającym decyzję organu rentowego. (...) Podstawową przesłanką zastosowania trybu wskazanego w art. 114 ust. 2 pkt 2 ustawy emerytalnej (przewidzianego tylko dla organu rentowego) jest uprzednie ustalenie prawa do świadczeń (lub ich wysokości) orzeczeniem organu odwoławczego. Okoliczności i dowody wskazane w art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej uzasadniają jednak ponowne ustalenie prawa do świadczenia tylko wtedy, gdy nie stanowią elementu stanu faktycznego sprawy. Jeśli kształtują one faktyczną podstawę wyroku, to oznacza, że zostały przez sąd ocenione - w odniesieniu do dowodów na podstawie art. 233 k.p.c., a w odniesieniu do ustalonych okoliczności faktycznych - przez pryzmat przepisów prawa materialnego. Nieprawidłowa ocena dowodów, czy też błędne zastosowanie przepisów prawa materialnego przez sąd do ustalonego stanu faktycznego (błąd w subsumcji) nie mogą zaś stanowić podstawy do ponownego ustalenia prawa do świadczenia na podstawie art. 114 ustawy emerytalnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 września 2011 r., I UK 124/11, LEX nr 1026625)". Dalej Sąd Najwyższy wskazał, że ewentualna nieprawidłowość ocen dokonywanych w sprawie objętej skargą „mogła być wykazywana w środkach odwoławczych od orzeczeń, ale nie może stanowić podstawy ponownego ustalenia prawa do świadczenia. Kierowany do sądu ubezpieczeń społecznych wniosek organu rentowego o ponowne ustalenie prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego na podstawie art. 114 ustawy emerytalnej nie jest bowiem nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia prawomocnego wyroku sądowego przyznającego prawo do

emerytury (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2012 r., II UK 160/11, OSNP 2013 r. nr 5-6, poz. 64). Sąd rozpoznający wniosek organu rentowego o wznowienie postępowania zakończono prawomocnym wyrokiem sądu rozpoznaje go w granicach spełnienia warunków określonych w art. 114 ust. 2 pkt 2 w związku z art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej. Brak takich okoliczności prowadzić musi do oddalenia wniosku. W żadnym bowiem wypadku w postępowaniu dotyczącym ponownego ustalenia prawa do świadczenia nie może zapaść rozstrzygnięcie odmienne od zawartego w prawomocnym wyroku, wydane tylko na tej podstawie, że zdaniem sądu orzekającego prawomocny wyrok zapadł z naruszeniem prawa. Doprowadziłoby to bowiem do kontrolowania przez sąd prawomocnych orzeczeń sądów wydanych w innych sprawach. Wyrok prawomocny, nawet wydany z naruszeniem prawa, ma moc wiążącą (art. 365 k.p.c.) i rozstrzygnięcie w nim zawarte nie może być zmienione w innym postępowaniu. Nie można uznać, że ta jedna z podstawowych reguł postępowania cywilnego nie odnosi się do spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych. (...) Wznowienie postępowania przewidziane w art. 114 ust. 2 pkt 2 ustawy emerytalnej nie jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia prawomocnego wyroku, wobec czego nie jest możliwe jego wzruszenie na podstawie odmiennej oceny tych okoliczności, które sąd przyjął za podstawę faktyczną tego prawomocnego orzeczenia.”.

Skarżący nie przedstawił argumentacji uzasadniającej odmienną wykładnię niż zaprezentowana w przytoczonym wyżej wyroku i powołanych w nim wcześniejszych orzeczeniach.

Z tych względów na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.